

13 Rzym – od republiki do cesarstwa

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.

Uczeń:

1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;

2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) wyjaśnia przyczyny kryzysu i upadku republiki rzymskiej;

5) wyjaśnia pojęcia obywatel i obywatelstwo w *polis* ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 509 p.n.e., 494 p.n.e., 449 p.n.e., 133–122 p.n.e., 82–79 p.n.e., 73–71 p.n.e., 60 p.n.e., 60–53 p.n.e., 52 p.n.e., 49 p.n.e., 15 marca 44 p.n.e., 43 p.n.e., 43–36 p.n.e., 42 p.n.e., 36 p.n.e., 31 p.n.e., 27 p.n.e.
- postacie: Tarkwiniusza Pysznego, Spartakusa, Juliusza Cezara, Gnejusza Pompejusza, Marka Krassusa, Wercyngetoryksa, Marka Brutusa, Oktawiana Augusta, Marka Antoniusza, Marka Lepidusa, Lucjusza Korneliusza Sulli, Tyberiusza i Gajusza Grakchów
- przyczyny pozbawienia władzy Tarkwiniusza Pysznego
- okoliczności ogłoszenia prawa dwunastu tablic
- przebieg i rezultat powstania Spartakusa
- rolę niewolników w Rzymie
- uczestników i cel zawarcia I oraz II triumwiratu
- dokonania Juliusza Cezara
- znaczenie sformułowania *przekroczyć Rubikon*
- zasady funkcjonowania pryncypatu

ROZUMIE

- pojęcia: plebejusze, patrycjusze, senat, republika, trybun plebejski (ludowy), prawo dwunastu tablic, nobilowie, zgromadzenia ludowe, konsulowie, pretorzy, cenzorzy, kwestorzy, dyktatorzy, edylowie, liktorzy, S.P.Q.R., zasada kadencyjności, zasada kolegalności, proletariusze, ekwici, optymaci, popularzy, reforma agrarna (rolna), latyfundium, gladiatorzy, powstanie Spartakusa, triumwirat, imperator, princeps, pryncypat, cesarstwo, prowincja senatorska, prowincja cesarska
- wpływ podbojów na przemiany społeczne, ekonomiczne i polityczne w Rzymie
- dlaczego pryncypat nazwano „komedią republiki”

POTRAFI

- przedstawić grupy społeczne i ich sytuację ekonomiczno-prawną
- opisać dążenia plebejuszy do sprawowania władzy w Rzymie
- scharakteryzować funkcjonowanie republiki rzymskiej
- omówić kompetencje urzędników republiki rzymskiej
- wymienić oznaki kryzysu republiki rzymskiej
- przedstawić założenia reformy agrarnej braci Grakchów
- wyjaśnić przyczyny walk między popularami a optymatami
- opisać sytuację niewolników w starożytnym Rzymie
- wyjaśnić przyczyny i konsekwencje buntów niewolników w Rzymie
- omówić drogę do władzy dyktatorskiej Juliusza Cezara
- wskazać na mapie Galię, rzekę Rubikon i Akcjum
- przedstawić konsekwencje zwycięstwa Oktawiana Augusta w walce o władzę po śmierci Cezara
- wymienić w porządku chronologicznym formy rządów w starożytnym Rzymie
- scharakteryzować przemiany ustrojowe w państwie rzymskim
- podać różnicę między prowincjami cesarskimi a senackimi

Materiał realizowany na dwóch godzinach lekcyjnych

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

Zadajemy uczniom pytania:

- › Kiedy powstało miasto Rzym?
- › Kto był, według legendy, jego pierwszym władcą?
- › W jaki sposób doszło do powstania Imperium Romanum?

Informujemy uczniów, że w ciągu wieków zmieniały się sposoby rządzenia Rzymem.

II. ROZWINIĘCIE

Wyjaśniamy uczniom, że o początkach miasta i państwa Rzym nie wiemy nic pewnego. Początkowo Rzym był monarchią, a pierwszym władcą państwa miał być legendarny Romulus. Mówimy o nieudolnych rządach Tarkwiniusza Pysznego i upadku monarchii.

Omawiamy okoliczności, w jakich powstała republika. Podajemy uczniom termin: republika ludu rzymskiego. A następnie prosimy, aby wyjaśnili, co oznacza termin obywatel.

Zadajemy pytanie:

- › Czy waszym zdaniem obywatele starożytnego Rzymu mieli takie same prawa, jak współcześni obywatele w nowoczesnych państwach?

Wspólnie wyjaśniamy, jak rozumiano w starożytnym Rzymie termin obywatel.

Wyjaśniamy, kim byli plebejusze i patrycjusze. Charakteryzujemy obie grupy. Mówimy o dążeniach plebejuszy do udziału w sprawowaniu władzy.

Prosimy uczniów, aby przeczytali drugi akapit podrozdziału *Republika – organizacja państwa i społeczeństwo* (s. 138–139) i odpowiedzieli na pytania:

- › W jaki sposób dopuszczono plebejuszy do władzy?
- › Czym było prawo dwunastu tablic?

Uczniowie czytają tekst źródłowy (m2, s. 139) i oglądają ilustrację przedstawiającą ogłoszenie prawa dwunastu tablic (m1, s. 138), a następnie wykonują polecenia 1 i 2 (s. 139).

Wyjaśniamy, kim byli nobilowie.

Omawiamy kwestię obywatelstwa w Rzymie. W tym celu odtwarzamy film *Społeczne i polityczne struktury starożytnego Rzymu* (minuty od 00:00 do 4:41). ▶

Po obejrzeniu filmu uczniowie odpowiadają na pytania:

- › Kto był obywatelem Rzymu?
- › Na jakiej grupie społecznej opierał się Rzym?
- › Jakie były mocne i słabe strony systemu społecznego republiki rzymskiej?

Informujemy, że niezwykle ważną rolę w republice rzymskiej odgrywały urzędy. Zwracamy uwagę na dwie ważne zasady – kolegialności i kadencyjności urzędów. Wyjaśniamy, że dla Rzymian system republikański stanowił istotę funkcjonowania ich państwa. Prosimy uczniów, aby obejrzeni ilustrację przedstawiającą mozaikę (m3, s. 140), a następnie wykonali polecenie 1 (s. 140). Dzielimy klasę na cztery grupy i rozdajemy instrukcje. ▶

Grupa I

Przygotujcie krótkie wystąpienie na temat senatu rzymskiego. Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Republika – organizacja państwa i społeczeństwo* (s. 138–140), tekst źródłowy (m4, s. 140), schemat *Ustrój republiki rzymskiej* (m5, s. 141) oraz ilustrację przedstawiającą senat (m6, s. 143). Uwzględnijcie odpowiedzi na następujące pytania:

- › Kto mógł zostać senatorem?
- › Jakie były kompetencje senatu?

Grupa II

Przygotujcie krótkie wystąpienie na temat wyższych urzędników i dyktatora. Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Republika – organizacja państwa i społeczeństwo* (s. 138–140), tekst źródłowy (m4, s. 140) oraz schemat *Ustrój republiki rzymskiej* (m5, s. 141). Uwzględnijcie odpowiedzi na następujące pytania:

- › Kto mógł sprawować dany urząd?
- › Jak długo sprawowano wymienione urzędy?
- › Jakie były kompetencje poszczególnych urzędników?

Grupa III

Przygotujcie krótkie wystąpienie na temat niższych urzędników. Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Republika – organizacja państwa i społeczeństwo* (s. 138–140), tekst źródłowy (m4, s. 140) oraz schemat *Ustrój republiki rzymskiej* (m5, s. 141). Uwzględnijcie odpowiedzi na następujące pytania:

- › Kto mógł sprawować dany urząd?
- › Jak długo sprawowano wymienione urzędy?
- › Jakie były kompetencje poszczególnych urzędników?

Grupa IV

Przygotujcie krótkie wystąpienie na temat zgromadzeń ludowych i trybuna plebejskiego. Wykorzystajcie informacje z podrozdziału *Republika – organizacja państwa i społeczeństwo* (s. 138–140), tekst źródłowy (m4, s. 140) oraz schemat *Ustrój republiki rzymskiej* (m5, s. 141). Uwzględnijcie odpowiedzi na następujące pytania:

- › Jakie typy zgromadzeń ludowych występowały w Rzymie?
- › Kto mógł sprawować urząd trybuna plebejskiego?
- › Jakie były kompetencje zgromadzeń ludowych i trybuna plebejskiego?

Po skończonej pracy grupy prezentują się na forum klasy.

Przybliżamy uczniom problemy, z jakimi borykała się republika rzymska. Omawiamy konflikt między optymatami i popularami.

Rozdajemy karty pracy *Kryzys republiki*. ▶ Prosimy uczniów, aby na podstawie podrozdziału *Kryzys republiki* (s. 142) wykonali w nich zadania 1–3. Rezultaty pracy uczniowie przedstawiają na forum klasy.

Wprowadzamy uczniów w zagadnienie niewolnictwa w Rzymie. Prosimy, aby odpowiedzieli na pytania:

- › Jak traktowani byli niewolnicy w starożytnej Grecji?
- › Gdzie pozycja niewolnika była lepsza – w Rzymie czy w Grecji?

Wyjaśniamy, co oznacza określenie *instrumentum vocale*.

Zadajemy pytanie:

- › Kim byli gladiatorzy?

Prosimy uczniów, aby przeczytali trzeci akapit podrozdziału *Bunty niewolników* (s. 143), a następnie odpowiedzieli na pytania:

- › Kiedy i dlaczego wybuchło powstanie Spartakusa?
- › Jakie były skutki powstania?

Wyjaśniamy uczniom, że wraz z kryzysem republiki pojawili się wielcy wodzowie, którzy dążyli do przejęcia władzy w państwie. Należeli do nich Juliusz Cezar i Oktawian August.

Dzielimy klasę na dwie grupy i rozdajemy puzzle historyczne. ►

Grupa I

Przed wami puzzle z informacjami na temat życia Juliusza Cezara, ale pomieszane z faktami dotyczącymi Oktawiana Augusta. Na podstawie podrzdziału *W kierunku jedynowładztwa – Juliusz Cezar* (s. 144–145) ułóżcie puzzle tak, aby powstała historia dojścia Juliusza Cezara do władzy.

Grupa II

Przed wami puzzle z informacjami na temat życia Oktawiana Augusta, ale pomieszane z faktami dotyczącymi Juliusza Cezara. Na podstawie podrzdziału *Narodziny cesarstwa – Oktawian August* (s. 145–146) ułóżcie puzzle tak, aby powstała historia dojścia Oktawiana Augusta do władzy.

Po wykonaniu zadania każda grupa prezentuje efekty pracy.

Zadajemy uczniom pytania:

- Czym były triumwiraty i w jakich celach zostały zawiązane?
- Jak Juliusz Cezar przejął władzę w republice?
- W jaki sposób Oktawian August doszedł do władzy?

Wyjaśniamy uczniom, że nowy okres sprawowania władzy przez Oktawiana Augusta został nazwany pryncypatem. Uczniowie czytają dwa teksty źródłowe (**m7** i **m8**, s. 146), a następnie wykonują polecenia 2, 3 i 4 (s. 146).

Omawiamy organizację państwa rzymskiego w czasach Oktawiana Augusta.

III. PODSUMOWANIE

Prosimy uczniów, aby podzielili się refleksją na temat dzisiejszej lekcji. Mają dokończyć dwa zdania:

- Dzisiaj dowiedziałem się, że...
- Uważam, że najciekawszym zagadnieniem było..., ponieważ...

METODY KONTROLI

Uczniowie rozwiązują test na stronie quizizz.com. ►